

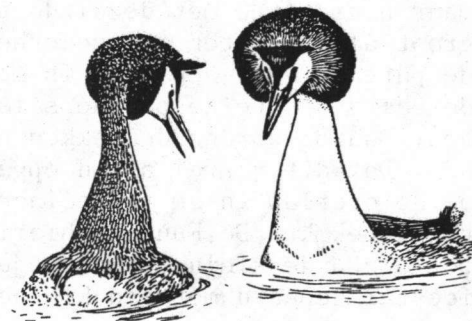
GESLACHTSONDERSCHIED BIJ FUTEN

Guus van der Poel

Naar aanleiding van mijn lezing voor de VWG over het gedrag van de Fuut heeft de redactie van De Korhaan mij gevraagd nog een stukje over dit onderwerp te schrijven. Dat doe ik graag, want één avond is bij lange na niet voldoende om alles wat ik in negen jaar onderzoek aan de Leidse stadsfuten te weten ben gekomen, over het voetlicht te brengen.

In mijn lezing heb ik aandacht besteed aan een aantal aspecten van de levensgeschiedenis van de Fuut: de trek, de vestiging in territoria, de paarvorming, de plaats- en/of partnertrouw, en de broedzorg en het broedsucces.

Ook heb ik aan de hand van dia's en een film een beeld kunnen geven van het interessante gedrag van deze fraaie vogel. Toch zijn er nog talloze zaken, die de moeite van het vermelden best waard zijn, niet aan de orde gekomen of onderbelicht gebleven. Een enkel punt pik ik er nu uit en wel het onderscheid tussen de geslachten. Dit is niet zo'n eenvoudig probleem, want man en vrouw Fuut zijn niet alleen qua uiterlijk sterk gelijkend, ook hun gedrag is tot in de kleinste details gelijk. Er bestaat geen puur mannelijk futengedrag en met één uitzondering ook geen puur vrouwelijk futengedrag. Die uitzondering is het leggen van de eieren. Het vervelende is dat dat maar 5 tot 10 keer per jaar voorkomt en daarom als geslachtsonderscheid in de praktijk niet erg bruikbaar is. Mijzelf is in alle jaren dat ik naar Futen kijk, pas één keer de eer

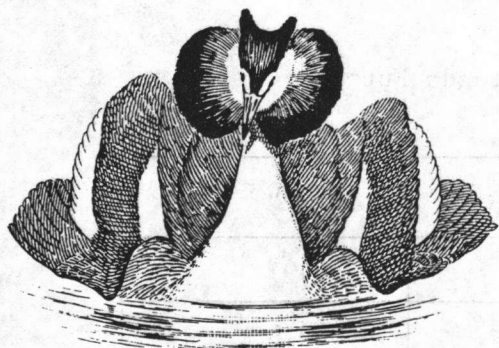


Symmetrische balts:  
begin van kopwenden en  
kopschudden.

te beurt gevallen om getuige te mogen zijn van de geboorte van een Futenei! (Studenten die aan het onderzoek meededen, hebben het wel meerdere malen gezien).

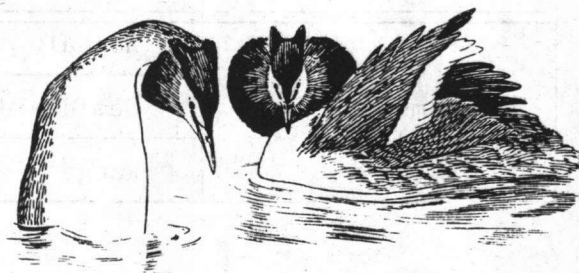
Gelijke rolverdeling

Alle andere gedragingen, als nestbouw, verdediging van het territorium, broeden en verzorging van de jongen worden net zo makkelijk en ongeveer even frequent uitgevoerd door de man als de vrouw. Dit geldt zelfs voor de rolverdeling bij het paren. Zoals in de film te zien was, paren Futen even makkelijk met het vrouwtje in de actieve rol als andersom.



Kathouding

Alleen in de periode dat de eieren bevrucht moeten worden (vanaf enkele dagen voor het leggen van het eerste ei tot aan het leggen van het laatste ei) paren ze uitsluitend met het mannetje in de actieve rol. Ook de meeste baltsrituelen zijn volkomen symmetrisch, dat wil zeggen worden door beide partners gelijktijdig en op identieke wijze uitgevoerd. Zelfs de niet-symmetrische baltsrituelen, zoals de Kat/spook- en de vliegende kat-ceremonie, geven geen houvast om man en vrouw uit elkaar te kunnen houden. Beide geslachten kunnen hierbij net als bij de paring beide rollen spelen. In de film werd dit duidelijk geïllustreerd door een baltsend paar waarvan de partners ieder een keer het symmetrische patroon van kopwenden en kopschudden onderbraken voor een vliegende katceremonie.



Kat/spook ceremonie

Oefening baart kunst

Toch kan met enige oefening het geslacht met behoorlijke zekerheid vastgesteld worden. Tijdens ons onderzoek hebben we 113 broedvogels gevangen en van kleurringen voorzien. Van de meeste vogels werden vleugel- en snavellengte en lichaamsgewicht gemeten (zie tabel 1). Met één uitzondering was er altijd een duidelijk verschil in één richting in alle drie lichaamsmaten tussen de partners van een paar. Geringde Futen, die op het leggen van een ei werden betrapt, bleken altijd in vergelijking met hun eveneens geringde partner de kleinste snavel en vleugels en het geringste lichaamsgewicht te hebben. Omdat Futen meerdere jaren in hetzelfde territorium broeden, maar niet altijd met dezelfde partner, wisten we na verloop van tijd van een groot aantal Futen met zekerheid het geslacht. Het verschil in grootte tussen de partners van een paar is meestal in het veld goed te zien, vooral tijdens de balts als beide partners langdurig borst aan borst kopwenden en kopschudden. Daarbij worden de nekken gerekt en komt het mannetje het hoogst met zijn kop. Dat dit vrijwel altijd opgaat is eigenlijk behoorlijk verbazingwekkend, als je de overlap in de verdelingen van de lichaamsmaten in de onderstaande tabel bekijkt. De Fuut is hierin overigens niet uniek. Ook bij meeuwen bijvoorbeeld zijn de kleinste mannetjes kleiner dan de grootste vrouwtjes, maar toch meestal gepaard met een kleiner vrouwtje.

Futen weten het wel!

Overigens hebben Futen zelf beduidend minder moeite met het vaststellen van het geslacht van andere Futen dan wij. Zelfs in het vroege voorjaar als de dieren elkaar nog niet goed kennen, komt het zelden voor dat de dieren zich vergissen. In die periode hebben wij een enkele keer geconstateerd dat twee mannetjes "per ongeluk" met elkaar baltsten. Zo'n balts duurt heel kort en ontaardt snel in een stevige vechtpartij!

Conclusies: Futen weten het wel en wij kijken waarschijnlijk naar de verkeerde dingen!

Tabel 1. Lichaamsmaten van volwassen, in Leiden geringde Futen.

		man	vrouw
snavellengte (mm)	Aantal	53	49
	Gemiddelde	44.6	39.9
	Range	40-50	36-44
vleugellengte (mm)	Aantal	32	24
	Gemiddelde	194	184
	Range	182-207	172-196
lichaamsgewicht (g)	Aantal	53	46
	Gemiddelde	1329	1090
	Range	910-1590	820-1470